

Literatuur

HymenoBiblio 2016

Jan Smit & Erik van der Spek

Een globaal overzicht van literatuur over hymenoptera, verschenen in het afgelopen jaar. De lijst bevat literatuur uit het buitenland en uit Nederland. Wanneer er een determinatietabel in de publicatie opgenomen is, staat er achter: ##. Met dank aan Theo Peeters voor het aanvullen van de lijst.

- Allen, G., 2016. On an hermaphroditic *Lasioglossum calceatum* specimen. - BWARS newsletter, autumn 2016: 25.
- Anonymous, 2016. Wildbiene des Jahres 2016. Die bunte hummel. - Wildbienen-Kataster: 1-8.
- Archer, M., 2016. A study of the male genitalia of the Vespinae (Hymenoptera: Vespidae). - Entomologist's Monthly Magazine 152: 43-48. ##
- Aukes, M., 2016. Hoornaarnest op Schier. - HymenoVaria 13: 62.
- Beavis, I. & G. Allen, 2016. The Kent species of *Cerceris* (Crabronidae) and *Hedychrum* (Chrysididae). - BWARS newsletter, spring 2016: 10-13.
- Bessa, A.S., J. Carvalho, A. Gomes & F. Santarem, 2016. Climate and land-use drivers of invasion: predicting the expansion of *Vespa velutina nigrithorax* into the Iberian Peninsula. - Insect Conservation and Diversity 9: 27-37.
- Bokelaar, J., 2016. Bijen in Stappengoor. Inventarisatie van de wilde bijen op de wilgen. - Inventarisatieverslag 14 pp.
- Boppré, M., R.I. Vane-Wright & W. Wickler, 2016. A hypothesis to explain accuracy of wasp resemblances. - Ecology and Evolution 7: 73-81.
- Brand, N. & M. Chapuisat, 2019. Low relatedness and frequent inter-nest movements in a eusocial sweet bee. - Insectes Sociaux, May 2016, 63(3): 249-256.
- Breugel, P. van, 2016. Nesten van *Isodontia mexicana*. - HymenoVaria 13: 61.
- Bronckers, R., 2016. Ze waren er weer! Nieuwe ervaringen met de kleine muurspinnendoder. - HymenoVaria 12: 21-22.
- Brown, M.J.F., A.W. Sainsbury, R.J. Vaughn-Higgins, G.H. Measures, C.M. Jones & N. Gammans, 2016. Bringing Back a Healthy Buzz? Invertebrate Parasites and Reintroductions: A Case Study in Bumblebees. - EcoHealth, March 2017, 14, Supplement 1: 74-83.
- Bukovinszky, T., J.C. Biesmeijer, F.L. Wäckers, H.H.T. Prins & D. Kleijn, 2016. Meer bloemen, meer bijen in agrarische landschappen? - Landschap 33 (1): 37-40.
- Calle, L., 2016. Nestheuvels voor kustgebonden bijen in Zeeland een succes. - HymenoVaria 12: 22-25.
- Cane, J.H. & V.J. Tepedino, 2016. Gauging the Effect of Honey Bee Pollen Collection on Native Bee Communities. - Conservation letters 10(2): 205-210.
- Collins, G.A. (ed.) & H.E. Roy (ed.), 2016. Provisional atlas of the aculeate Hymenoptera of Britain and Ireland. Part 9. - Biological Records Centre, 142 p.
- Cölln, K. & A. Jakubzik, 2016. Katalog der Wespen und Bienen des Landeskreeses Vulkaneifel als Grundlage einer Analyse zur Bedeutung von Abgrabungen für den Artenschutz (Hymenoptera Aculeata). - Dendrocopos 43: 7-39.
- Cross, I., 2016. *Ammophila pubescens* Curtis, an unusual prey item, and other *Ammophila* prey records. - BWARS newsletter, spring 2016: 14-16.
- Cuijpers, W. & B. Timmermans, 2016. Betere bestuivingsmix - de rol van gedomesticeerde en wilde bestuivers in de teelt van blauwe bes. - Louis Bolk Instituut, Publicatienummer 2016-019 LbD, 49 p.
- Dathe, H.H., E. Scheuchl & E. Ockermüller, 2016. Illustrierte Bestimmungstabelle für die Arten der gattung *Hylaeus* F. (Maskenbienen) in Deutschland, Österreich und der Schweiz. - Entomologica Austriaca, Supplement 1, 51 p. ##
- David, W., 2016. Fertig zum Einzug: Nisthilfen für Wildbienen. - Pala Verlag, Darmstadt, 157 p.
- Davison, P.J. & J. Field, 2016. Social polymorphism in the sweat bee *Lasioglossum (Erylaeus) calceatum*. - Insectes Sociaux 63: 327-338.
- De Rycke, S., 2016. Verslag Aculea weekend 2015. - HymenoVaria 12: 13-14.
- Deguines, N., R. Julliard, M. De Flores & C. Fontaine, 2016. Functional homogenization of flower visitor communities with urbanization. - Ecology and Evolution DOI: 10.1002/ece3.2009
- Deschepper, C., 2016. *Lasioglossum puncticolle* nieuw voor België. - HymenoVaria 12: 17-18.
- Dew, R.M., S.M. Tierney & M.P. Schwarz, 2016. Social evolution and casteless societies: needs for new terminology and a new evolutionary focus. - Insectes Sociaux 63: 5-14.
- D'Haeseleer, J., 2016. De opmars van de luzernebehangersbij in Vlaanderen. - HymenoVaria 13: 69-71.
- D'Haeseleer, J. & P. Vanormelingen, 2016. Intussen in Vlaanderen ... - HymenoVaria 12: 36-38.
- Dorji, P., W. Klein & T. Nidup, 2016. Study of Paper wasps (Hymenoptera: Vespidae: Polistinae) of Bhutan. - Bio Bulletin 2(1): 128-136.
- Dorji, P., W. Klein & T. Nidup, 2016. New record of carpenter bees (Hymenoptera: Apidae: Xylocopinae) from Bhutan. - Journal on New Biological Reports 5 (3): 106-113
- Early, J., 2016. Nesting behaviour of *Dipogon subintermedius* (Magretti, 1886). - BWARS newsletter, autumn 2016: 12-13.

- Early, J., 2016. Observations on foraging by *Hylaeus* (Abrupta) cornuta Curtis, 1931. - BWARS newsletter, autumn 2016: 21-24.
- Early, J., 2016. Opportunism among wood-nesting Crabronidae and Pemphredoninae in a silver birch log during 2015. - BWARS newsletter, spring 2016: 17-20.
- Falk, S. & D. Goddard, 2016. Further records of *Nomada zonata* Panzer, 1798 from Kent and Essex. - BWARS newsletter autumn 2016: 31.
- Fortel, L., M. Henry, L. Guibald, H. Mouret & B.E. Vaissiere, 2016. Use of human-made nesting structures by wild bees in an urban environment, Journal of Insect Conservation, Volume 2: 239-253.
- Frommer, U., 2016. Erstnachweis der Grabwespenarten *Mimumesa littoralis* (BONDROIT, 1934) und *Trypoxylon kolažyi* KOHL, 1893 (Hymenoptera: Crabronidae) für Hessen mit Hinweisen zum Lebensraum und Rote Liste Status. - Hessische Faunistische Briefe 35 (1/3): 1-6.
- Fukase, J., & A.M. Simons, 2016. Increased pollinator activity in urban gardens with more native flora. - Applied ecology and environmental research 14(1): 297-310.
- Garratt MPD, Breeze TD, Boreux V, Fountain MT, McKerchar M, Webber SM, et al., 2016. Demand Depends on Variety and Supply Depends on Pollinator Identity. - PLoS ONE 11(5): e0153889. doi:10.1371/journal.pone.0153889 1-15.
- Gereys, B., 2016. Vespidae solitaires de France métropolitaine (Hymenoptera: Eumeninae, Masarinae). Faune de France 98. - Fédération Française des sociétés de sciences naturelles, 330 p. ##
- Geslin, B., M. Oddie, M. Folschweiller, G. Legras, C.L. Seymour, F.J.F. van Veen & E. Thebault, 2016. Spational changes in flying insect abundance and their functional diversity as a function of distance to natural habitats in a mass flowering crop. - Agriculture, Ecosystems & Environmet, 229: 21-29.
- Geslin, B., V. Le Féon, M. Folschweiller, F. Flacher, D. Carmignac, E. Motard, S. Perret & I. Dajoz, 2016. The proportion of imoervieous surfaces at the landscape scale structures wild bee assemblages in a densely populated region. - Ecology and Evaluation 6: 6599-6615.
- González-Varo, J.P., F.J. Ortiz-Sanchez & M. Villa, 2016. Total bee dependence on one flower species despite available congeners of similar floral shape. - PLoS ONE DOI: 10.1371/journal.pone.0163122, 1-17.
- Goudsmits, K., 2016. Waarneming van op luizen (Aphididae) foeragerende hommels (Apidae: Bombus). - HymenoVaria 13: 67-68.
- Goudsmits, K., M. Kos, P. Kuijken, H. Nieuwenhuijsen, J. Smit, J.T. Smit, J. Snater, A. v. Stipdonk & A. de Wilde, 2016. Leuke waarnemingen 2015. - HymenoVaria 12: 15-16.
- Groot, G.A. de, N. Knoben, R. van Kats, W. Dimmers, M. van 't Zelfde, M. Reemer, K. Biesmeijer & D. Kleijn, 2016. De bijdrage van (wilde) bestuivers aan een hoogwaardige teelt van peren en aardbeien. - Alterra-rapport 2716, 72 p.
- Holzschuh, A., M. Dainese, J.P. Gonzalez-Varo, S. Mudri-Stojnic, V. Riedinger, M. Rundlöf, J.B. Wickens, R. Bommarco, D. Kleijn, S.P. Roberts, H.G. Smith, M. Vila, A. Vujic & I. Steffan-Dewenter, 2016. Mass-flowering crops dilute pollinator abundance in agricultural landscapes across Europe. - Ecological Letters 19(10): 1228-1236.
- Honek, A., Z. Martinkova, J. Skurovec, M. Bartak, J. Bezdek, P. Bogusch, J. Hadrava, J. Hajek, P. Jansta, J. Jelinek, J. Kirschner, V. Kuban, S. Peker, P. Prudek, P. Slys & J. Sumpich, 2016. Arthropod fauna recorded in flowers of apomictic *Taraxacum* section *Ruderalia*. - European journal of entomology 113: 173-183.
- Hopwood, J., A. Code, M. Vaughan, D. Biddinger, M. Shepherd, S. Hoffman Black, E. Lee-Mäder & C. Mazzacano, 2016. How neonicotinoids can kill bees. The science behind the role insecticides play in harming bees. - 2nd. Ed. - Xerxes Society for Invertebrate Conservation, 76 p.
- Johansson, N. & C. van Achterberg, 2016. Revision of the palaearctic *Gasteruption assectator* aggregate, with special reference to Sweden (Hymenoptera, Gasteruptionidae). - ZooKeys 615: 73-94.
- Jukes, A., 2016. *Andrena nigrospina* (Thomson, 1872) and *Andrena pilipes* (Fabricius, 1781): where are we now. - BWARS newsletter, autumn 2016: 15-19.
- Kallioniemi, E., J. Åström, G.M. Rusch, S. Dahle, S. Åström & J.O. Gjershaug, 2016. Local resources, linear elements and mass-flowering crops determine bumblebee occurrences in moderately intensified farmlands. - Agriculture, Ecosystems and Environment 239: 90-100.
- Kirby-Lambert, C., 2016. *Nomada alboguttata* Herrich-Schäffer, 2839 new to the British Isles and *Nomada zonata* Panzer, 1798 first record for mainland Britain. - BWARS newsletter autumn 2016: 29-31.
- Klein, W. & J. Smit, 2016. 12e Hymenopterologen-Tagung in Stuttgart. - HymenoVaria 13: 85-87.
- Koster, A., 2016. Bodemeigenschappen bepalen of er wilde bijen voorkomen. - Vakblad Groen 72(10): 28-31.
- Koster, A., 2016. Grote wolbij, een juweel onder de bijen. - Vakblad Groen 72 (11): 22-23.
- Koster, A., 2016. Wilde planten voor wilde bijen. - Oase, winter 2016: 12-16.
- Kovac, H., H. Käfer, I. Petrocelli & A. Stabentheiner, 2016. - Comparison of thermal traits of *Polistes dominula* and *Polistes gallicus*, two European paper wasps with strongly differing distribution ranges. - Journal of Comparative Physiology B. - DOI 10.1007/s00360-016-1041, 1-14.
- Le Feon, V., A. le Neve & E. Dufrene., 2016. Premières mentions d'un cas de gynandromorphie chez *Nomada flava* Panzer, 1798 et *Nomada latburiana* (Kirby, 1802) (Hymenoptera, Apoidea, Apidae). - Invertébrés Armorica, 14: 15-21.
- Le Féon, V., M. Henry, L. Guilbaud, C. Coiffait-Gombault, E. Dufrene, E. Kolodziejczyk, M. Kuhlmann, F. Requier & B. E. Vaissiere, 2016. An expert-assisted citizen science program involving agricultural high schools provides national patterns on bee species assemblages. - Journal of Insect conservation DOI 10.1007/s10841-016-9927-1 1-14.
- LeBuhn, G., S. Droege, E. Connor, B. Gemmill-Herren, & N. Azzu, 2016. Protocol to detect and monitor

- pollinator communities: Guidance for practitioners. -
FAO, 54 p.
- Lecocq, T., A. Coppée, D. Michez, N. Brasero, J.-Y. Rasplus, I. Valterova & P. Rasmont, 2016. The alien's identity: consequences of taxonomic status for the international bumblebee trade regulations. - *Biological Conservation* 195: 169-176.
- Lenssinck, A., 2016. Bijen zijn redders in de nood. - *Mens en Natuur* 67(2): 30-33.
- Lindström, S.A.M., L. Herbertsson, M. Rundlöf, R. Bommarco, & H.G. Smith, 2016. Experimental evidence that honeybees depress wild insect densities in flowering crop. - *Proceedings of the Royal Society B*, 283.
- Litman, J.R., T. Griswold & B.N. Danforth, 2016. Phylogenetic systematics and a revised generic classification of anthidiine bees (Hymenoptera: Megachilidae). - *Molecular Phylogenetics and Evolution* 100: 183-198.
- Little, B.H., 2016. Observations of *Lasioglossum nitidiusculum* (Kirby, 1802) from Angus and Fife, Scotland. - *BWARS newsletter*, spring 2016: 22-25.
- Loon, A.J. van, J. Noordijk & M. Verschoor, 2016. Import van de zwarte reuzenmier (Hymenoptera: Formicidae: *Camponotus vagus*) met wijnstokken. - *Entomologische Berichten* 76 (5): 197-198.
- Mabelis, A.A. & J. Korczynska, 2016. Long-term impact of agriculture on the survival of wood ants of the *Formica rufa* group (Formicidae). - *J. Insect Conserv.* 20: 621-628.
- Michael, H., G. Lattorff, M. Popp, S. Parsche, S. Helbing & S. Erler, 2016. Effective population size as a driver for divergence of an antimicrobial peptide (Hymenoptera: Megachilidae) in two common European bumblebee species. - *Biological Journal* 119: 299-310.
- Mikat, M., K. Cerna & J. Straka, 2016. Major benefits of guarding behavior in subsocial bees: implications for social evolution. - *Ecology and evolution* DOI: 10.1002/ece3.2387, 1-14.
- Millett, D., 2016. Erlebnis-Poster Wildbienen entdecken. - *Wilbee.ch*.
- Montero-Castano, A., F.J. Ortiz-Sánchez & M. Vila, 2016. Mass flowering crops in a patchy agricultural landscape can reduce bee abundance in adjacent shrublands. - *Agriculture, Ecosystems & Environment* 223: 22-30.
- Müller, A. & V. Mauss, 2016. Palaearctic *Hoplitis* bees of the subgenera *Formicapis* and *Tkalca* (Megachilidae, Osmiini): biology, taxonomy and key to species. - *Zootaxa* 4127(1): 105-120. ###
- Nidup, T., T. Gyeltshen, P.G. Kumar, W. Klein & P. Dorji, 2016. New records of petiolate potter wasps (Hymenoptera: Vespidae: Eumeninae) from Bhutan. - *Journal of Threatened Taxa* 8 (12): 9467-9472.
- Nieuwenhuijsen, H., 2016. Boekbespreking: Taschenlexicon der Wildbienen Mitteleuropas. - *HymenoVaria* 13: 79-80.
- Nieuwenhuijsen, H., 2016. Boekbesprekingen: The bee. A natural history. - *HymenoVaria* 13: 81-82.
- Nieuwenhuijsen, H., 2016. Boekbesprekingen: Bijen. Een bijzondere kijk op diverse bekende en onbekende bijensoorten. - *HymenoVaria* 13: 81-82.
- Nieuwenhuijsen, H., 2016. De boszandbij *Andrena coitana* herontdekt in Nederland (Hymenoptera: Apidae). - *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 47: 41-47.
- Nieuwenhuijsen, H. & T.M.J. Peeters (red.), 2016. Nederlandse bijen opnaam brengen. Deel 1. - Stichting Jeugdbondsuitgeverij: 1-171. ###
- Nijssen, M., M. Scherpenisse, P. Verbeek, B. Crombaghs, B. Possen, E. van Rijsselt & H. de Mars, 2016. Beheer en inrichting van mergelgroeves en rotsen. - Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren, rapportnr. 2016/OBN203-HE, 79 pp.
- Noordijk, J., 2016. Leefwijze van *Tapinoma nigerrimum* (Hymenoptera: Formicidae), een nieuwe exotische mier in Nederland. - *Entomologische Berichten* 76 (3): 86-93.
- Noordijk, J., E. de Bree, R. Kleukers & M. Reemer, 2016. Bestuivers in appelboomgaarden met Milieukeur. - *Nieuwsbrief EIS-Nederland* 64: 11-12.
- Noordijk, J. & E. van der Spek, 2016. Hymenoptera-inventarisatie bij Ouddorp (Goeree) door twee NEV-secties. - *Entomologische Berichten Amsterdam* 76(5): 196-197.
- Noordijk, J., J.T. Smit, J. Smit & D. Vreugdenhil, 2016. De insectengemeenschap van aangelegde steilranden op de heide. - *Entomologische Berichten Amsterdam* 76(2): 48-55.
- Oliveira, M.O., B.M. Freita, J. Schepers & D. Kleijn, 2016. Size and Sex-Dependent Shrinkage of Dutch Bees during One-and-a-Half Centuries of Land-Use Change. - *PlosOne* <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0148983>
- Orlovskytė, S., E. Budrys, A. Budriene, R. Radzevičiūtė & V. Soon, 2016. Sibling species in the *Chrysis ignita* complex: molecular, morphological and trophic differentiation of Baltic species, with a description of two new cryptic species (Hymenoptera: Chrysididae). - *Systematic Entomology* 41: 771-793.
- Papanikolaou, A.D., I. Kühn, M. Frenzel & O. Schweiger, 2016. Semi-natural habitats mitigate the effects of temperature rise on wild bees. - *Journal of Applied Ecology* 54: 527-536.
- Peeters, T.M.J., 2016. Neuswespen (Diapriidae) in De Kaaistoep 2. *Acropiasta macrocera* nieuw voor de Nederlandse fauna: 71-72. In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep en aangrenzende terreinen in Tilburg*. Verslag 2015, 21e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, 125 pp.
- Peeters, T.M.J., 2016. Bijdragen over Diapriidae 3. *Labolips innupta* nieuw voor Nederland. - *HymenoVaria* 12: 18-20.
- Peeters, T.M.J., 2016. De 'king bee' Charles D. Michener is heengegaan. - *HymenoVaria* 12: 26-28.
- Peeters, T.M.J., 2016. Zetten we nieuwe stappen in de aculeatenstudie?. - *HymenoVaria* 12: 29-30.
- Peeters, T.M.J., 2016. Verslag van de Hoboken-lezing te Rotterdam door Dave Goulson. - *HymenoVaria* 13: 60.
- Peeters, Th., A. Mol & K. van Achterberg, 2016. Plotseling een wespenspecialist minder: herinneringen aan Pierre Thomas (1949-2016). - *HymenoVaria* 13: 55-58.

- Plant, J.D. & H.F. Paulus, 2016. Evolution and phylogeny of bees: review and cladistic analysis in light of morphological evidence (Hymenoptera, Apoidea). - *Zoologica* 161: 1-364.
- Reber, T., E. Baird & M. Dacke, 2016. The final moment of landing in bumblebees, *Bombus terrestris*. - *J. Comp. Physiol. A. Neuroethol. Sens. Neural. Behav. Physiol.*, 2012(4): 277-285.
- Reder, G., 2016. Beobachtungen zu Nistaktivitäten der Violetten Holzbiene - *Xylocopa violacea* (L.) - zur Nachtzeit (Hymenoptera: Apidae). - *Fauna Flora Rheinland-Pfalz* 13(2): 505-514.
- Reder, G., 2016. Erst- und Wiederfunde von vier Wildbienenarten in Rheinland-Pfalz (Hymenoptera Aculeata: Apidae). - *Fauna Flora Rheinland-Pfalz* 13(2): 515-523.
- Reder, G., 2016. Nachweis der Wespenbiene *Nomada kobli* Schmiedeknecht, 1882, in Rheinland-Pfalz (Hymenoptera: Anthophoridae). - *Fauna Flora Rheinland-Pfalz* 13: Heft 2, 2016, S. 603-605.
- Reder, G. & M. Weitzel, 2016. Die Faltenwespe *Ancistrocerus scoticus* (CURTIS) in Rheinland-Pfalz - ein Erstnachweis (Hymenoptera: Vespidae: Eumeninae). - *Fauna Flora Rheinland-Pfalz* 13(2): 601-602.
- Reemer, M., 2016. Bijen en zweefvliegen in het Leidse Singelpark: nulmeting 2015-2016. - EIS Kenniscentrum Insecten, EIS2016-07, 27 p.
- Reemer, M., 2016. Bijen en zweefvliegen op bedrijventerrein Grote Polder. - EIS Kenniscentrum Insecten, EIS2016-08, 30 p.
- Reemer, M. & R. Kleukers, 2016. Bijen- en wespenwerk bij EIS Kenniscentrum Insecten. - *HymenoVaria* 12: 35-36.
- Reemer, M. & T.M.J. Peeters, 2016. Bijen en graafwespen van het Hulshorsterzand, - EIS Kenniscentrum Insecten, EIS2016-16, 22 p.
- Reemer, M., I. Raemakers & T. Faasen, 2016. De bijenfauna van Noord-Brabant: trends, prioritaire soorten en beheertypen. - EIS Kenniscentrum Insecten, EIS2016-05, 51 p.
- Robinet, C., C. Suppo & E. Darrouzet, 2016. Rapid spread of the invasive yellow-legged hornet in France: the role of human-mediated dispersal and the effects of control measures. - doi: 10.1111/1365-2664.12724, 26 p.
- Rodriguez, J., J.P. Pitts, J.A. Florez, J.E. Bond & C.D. von Dohlen, 2016. Molecular phylogeny of Pompilinae (Hymenoptera: Pompilidae): evidence for rapid diversification and host shifts in spider wasps. - *Molecular Phylogenetics and Evolution* 94: 55-64.
- Roger, N., R. Moerman, L.G. Carveilheiro, J. Aguirre-Guitierrez, A.L. Jacquemart, D. Kleijn, G. Lognay, L. Moquet, M. Quinet, P. Rasmont, A. Richel, M. Vanderplanck & D. Michez, 2016. Impact of pollen resources drift on common bumblebees in NW Europe. - *Global Change Biology* 23: 68-76.
- Rond, J. de, 2016. Wespen en mieren in Lelystad. - Gemeente Lelystad, 103 p.
- Rooij, S. van (red.), 2016. Een Bij-zonder kleurrijk landschap in Land van Wijk en Wouden. Handreiking 2.0 voor inrichting en beheer voor bestuivende insecten. - <http://www.groenecirkels.nl/nl/groenecirkels/Rapportten.htm>
- Rozen, J.G. Jr. & C.J. Praz, 2016. Mature larvae and nesting biologies of bees currently assigned to the Osmiini (Apoidea: Megachilidae). - *American Museum Novitates* 3864, 46 pp.
- Rozen, J.G. Jr., J.S. Ascher, S.M. Kamel & K.M. Mohamed, 2016. Larval diversity in the bee genus *Megachile* (Hymenoptera: Apoidea: Megachilidae). - *American Museum Novitates* 3863, 16 pp.
- Rozendaal, S., 2016. Wordt de bij blij van bio?. - Elsevier 18-3-2016: 68-69.
- Sánchez-Bayo, F., D. Goulson, F. Pennacchio, F. Nazzi, K. Goka & N. Desneux, 2016. Are bee diseases linked to pesticides? - A brief review, *Environment International*, Volumes 89-90: 7-11
- Saure, C., 2016. Streuobstwiesen in Sachsen-Anhalt und ihre Bedeutung für Bienen, Wespen und Schwebfliegen (Hymenoptera part.; Diptera: Syrphidae). - *Naturschutz im Land Sachsen-Anhalt* 53: 3-54.
- Scheuchl, E. & W. Willner, 2016. Taschenlexikon der Wildbienen Mitteleuropas. Alle Arten im Porträt. - Quelle & Meyer Verlag, Wiebelsheim, 917 p.
- Schmid-Egger, C., 2016. The *Psenulus pallipes* species group in Central Europe (Hymenoptera, Crabronidae). - *Ampulex* 8: 40-44. ###
- Schneider, N., 2016. Sur la présence au Luxembourg de *Cleptes semiauratus*, *C. striatipleuris*, *Priocnemis minuta*, *Polistes albellus* et *Ancistrocerus auctus* (Insecta, Hymenoptera, Aculeata). - *Bull. Soc. Nat. luxemb.* 118: 145-148.
- Schreven, S.J.J., 2016. Uitgelezen: Steven Falk & Richard Lewington, 2015. Field guide to the bees of Great Britain and Ireland. - *Entomologische Berichten* 76 (6): 232.
- Smit, J.T., 2016. 1000-soortendag Haringvliet. - Nieuwsbrief EIS-Nederland 64: 9.
- Smit, J., 2016. *Chrysis viridula* duikt op in de Gelderse Poort (Hymenoptera: Chrysididae). - *HymenoVaria* 13: 64-66.
- Smit, J. & E. van der Spek, 2016. *HymenoBiblio* 2015. - *HymenoVaria* 13: 74-78.
- Smit, J. & H. Nieuwenhuijsen, 2016. Recente waarnemingen van de kleine bleekvlekwespbij *Nomada baccata* (Hymenoptera: Apoidea: Apidae). - *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 46: 95-100.
- Smit, J. & W. Klein, 2016. Nestaggregatie in dorp. - *HymenoVaria* 13: 63.
- Smit, J.T., 2016. Analyse karakteristieke soorten van de Nederlandse delta. - EIS Rapportnummer EIS2016-06, 67 p.
- Smit, J.T. & F. van der Meer, 2016. Inventarisatie van de bijen van het Nationaal Park Dwingelderveld bij Natuurmonumenten. - EIS-rapport: EIS2016-013, 53 p.
- Smit, J.T., J. Bouwman & R. Leijts, 2016. Beheeradvies locatie eikenzandbij Berg en Dal. - EIS Kenniscentrum Insecten, Cooperatie Unie van Bosgroepen, 14 p.
- Smits, J., R. Kleukers & A. Littel, 2016. Hymenoptera - vliesvleugeligen: 195. In: O. Franken & M.P. Berg, *Entomofauna in de gemeente Ede. Verslag van de*

- 170e NEV-zomerbijeenkomst. - Entomologische Berichten 76 (5): 174-195.
- Spek, E. v.d., C. Gielis, B. Jeucken, H. Koel, M. Kos, S. Schreven, J. Smits, A. v. Stipdonk & A. de Wilde, 2016. Verslag excursie Kampina 22 augustus 2015. - HymenoVaria 12: 8-12.
- Spek, E. v.d., K. Goudsmits, B. Jeucken, M. Kos, P. Kuijken, P. Megens, S. Schreven, C. DeSchepper & J. Smit, 2016. Verslag excursie Goeree 11 juli 2015. - HymenoVaria 12: 4-7.
- Spek, E. van der, 2016. *Neorhacodes enslini* (Ichneumonidae) nieuw voor Nederland gevonden op Texel. - HymenoVaria 13: 73.
- Stip, A., 2016. Massa's ranonkelbij *Chelostoma florissomne* in Zuid-Hollandse woonboerderij. - HymenoVaria 13: 71-72.
- Straka, J., 2016. *Tachysphex austriacus* Kohl, 1892 and *T. pompiliformis* (Panzer, 1804) (Hymenoptera, Crabronidae) are a complex of fourteen species in Europe and Turkey. - ZooKeys 577: 63-123. ##
- Sydenham, M.A.K., S.R. Moe, D.N. Stanescu-Yadav, O. Totland & K. Eldegard, 2016. The effects of habitat management on the species, phylogenetic and functional diversity of bees are modified by the environmental context. - Ecology and Evolution 6(4): 961-973.
- Torné-Noguera, A., A. Rodrigo, S. Osorio & J. Bosch, 2016. Collateral effects of beekeeping: Impacts on pollen-nectar resources and wild bee communities. - Basic and Applied Ecology 3(3): 199-209.
- Vermaat, A., J. Bokelaar & T. Smit, 2016. Honingbijen in een stedelijke omgeving. Een studie naar drachtplantenaanbod en pesticiden. - HAS Hogeschool, 's-Hertogenbosch, 35 p.
- WallisDeVries, M.F., J. Noordijk, E.O. Colijn J.T. Smit & K. Veling, 2016. Contrasting responses of insect communities to grazing intensity in lowland heathlands. - Agriculture, Ecosystems and Environment, 9 p.
- Warzecha, D., T. Diekötter, V. Wolters & F. Jauker, 2016. Intraspecific body size increases with habitat fragmentation in wild bee pollinators. - Landscape Ecol. doi:10.1007/s10980-016-0349-y, 6 p.
- Westrich, P., 2016. Die Sandbiene *Andrena fulva* (Hymenoptera, Apidae) als Pollensammler am Pfaffenhütchen (*Euonymus europaeus*). - Eucera 10: 27-28.
- Westrich, P. & J. Bülles, 2016. *Epeolus fallax*, ein Brutparasit von *Colletes hederæ* und eine für Deutschland neue Bienenart (Hymenoptera, Apidae). - Eucera 10: 15-26.
- Witt, R., 2016. Occurrence and situation of rare bumblebee species (*Bombus*) in Lower Saxony and Bremen, Germany (Hymenoptera: Apidae). - Ampulex 8: 24-39.
- Wood, T., 2016. A summary of the mechanisms used by the beewolf *Philanthus triangulum* (Fabricius 1775) for protecting provisioned honeybees *Apis mellifera* against fungal infection. - BWARS newsletter, spring 2016: 8-9.
- Wood, T. & D. Baldock, 2016. *Chrysis terminata* Dahlbohm 1854 from Farnham Heath, Surrey. - BWARS newsletter, spring 2016: 26-27.
- Wood, T.J., J.M. Holland & D. Goulson, 2016. Diet characterisation of solitary bees on farmland: dietary specialisation predicts rarity. - Biodivers Conserv. doi:10.1007/s10531-016-1191-x 17 p.